

Matej Rode

Šolski zdravstveni center v Celju

SREČKO KOSEVEL IN PREVAJANJE

Bridke izkušnje, ki smo si jih pridobili prav ob preučevanju življenja in dela Srečka Kosovela, zgovorno pričajo, kako pomembno je, da, preden skušamo dati kakršnokoli sodbo, kar se da temeljito preučimo vse dostopne podatke. In to po možnosti iz različnih zornih kotov. Rad bi pokazal, kakšen odnos je imel naš jubilar do prevajanja. Tako praktično kot teoretično.

Umetniško prevajanje je v času, v katerem je živel Srečko Kosovel, doživljalo svojevrsten višek. V sedemdesetih in osemdesetih letih preteklega stoletja je veljalo prevajanje domala za izdajo. Za dvig in napredek slovenske književnosti je bilo nujno ustvarjati izvirna dela. Tratiti moči za prevajanje je bila nepremišljena razsipnost. Svetovno književnost pa so tako in tako lahko brali v nemščini. Šele moderna je spoznala pravi pomen prevajanja. Zato ni čudno, da mu je posvetila toliko pozornosti. Saj so se nekateri ustvarjalci v tem času skoraj v celoti posvetili tej dejavnosti. Čas po prvi vojni pa je ustvaril možnosti, da so se ti novi pogledi na prevajanje tudi uresničili. Založbe so kar tekmovale, kako bi nadoknadili zamujeno, kako bi Slovencem ponudili kar največ del svetovne književnosti, ki jih do tedaj še ni bilo v slovenščini. In to je bil čas, v katerem je živel Srečko Kosovel. Kot tenko čuteč človek pač ni mogel mimo tako bohotne ustvarjalnosti, kot je to bilo umetniško prevajanje njegovega časa. Zato bi rad opozoril na nekaj Kosovelovih misli o prevajanju ter vsaj v obrisih pokazal, koliko se je tudi sam ubadal s prevajanjem.

Ni namreč nobenega dvoma, da je prevajanje spremljalo Kosovela skozi vse življenje, vsekakor pa skozi ves čas njegovega ustvarjanja. O tem pričajo ne le najstarejši ohranjeni prevodi, ampak tudi dejstvo, da je o prevajanju razmišljal prav do svoje smrti. Spomnimo se le njegovega izpita iz latinščine, ki bi ga moral kot realec opraviti, če je hotel diplomirati na filozofski fakulteti. Izpit naj bi bil predvsem prevajanje nekega Cezarjevega besedila. Kot vemo, izpita ni nikoli opravil.

Kaj vse je Kosovel dejansko prevedel, je za zdaj še težko reči. Še vedno ni ugotovljeno, katere pravljice Leva Tolstoja je prevedel že 1921. leta, in o njih govori v pismu Vlasti Sterletovi. Ali o kakšnih prevodih je beseda, ko piše 1925. Ivu Grahorju in pravi:

»Za g. Albrehta imam nekaj različnih prevodov. Le izgotoviti jih moram.«

Vendar nam že raziskano gradivo zagotavlja, da je Kosovel dejansko prevajal. Tako sta v rokopisnem gradivu ohranjena dva prevoda: Walterja von der Vogelweida *»Žena in gospa«* in Alfreda de Musseta *»Večernica«*. Ni zanesljivih znamenj, ki bi kazala na čas nastanka teh prevodov. Vendar sklepam, da sta nastala v času, ko je Kosovel deloval v literarnem krožku, ki ga je vodil profesor Šanda. Na to nas opozarja med drugim tudi izjava Alfonza Gspana, ko nekje piše:

»... v krožku ... smo študirali ... francoske romantike ...«

K le-tem prav gotovo šteje Alfred de Musset. Verjetno sta prevoda nastala v tistem času in se je z njima mladi Kosovel skušal predstaviti svojemu mentorju.

Da je Musset tudi sicer zanimal Kosovela, priča podatek iz pisma Vlasti Sterletovi, kjer ji že 1921. piše:

»... prevajam ... Musseta »Le poète et la Muse ...«

* Prebrano na simpoziju ob 80-letnici rojstva Srečka Kosovela 4. oktobra 1984 v Ljubljani.

Ta prevod žal ni ohranjen. V istem pismu omenja med drugim tudi, da prevaja Maeterlincka. Kaj naj bi prevajal, ni znano. V ohranjenem gradivu namreč ni nobenih dokazov za to. Pač pa je ohranjen začetek prevoda Maeterlinckove drame *Stilmondski župan*. Vendar je le-ta nastal dosti kasneje. Literarno-dramatični krožek Ivan Cankar je to dramo vključil v svoje načrte kot četrti samostojni nastop, kot priča gradivo o tem krožku. Besedilo naj bi prevedel Kosovel. V enem svojih pisem Fanici Obidovi piše, kot bi bil prevod že narejen. Vendar je v zapuščini ohranjenih le pet četrtink pisarniške pole z naslovom, seznamom oseb in opisom prizorišča. Alfonz Gspan trdi, da Kosovel drame ni nikoli prevedel. Prevod je oskrbel Gspan, drama pa je bila uprizorjena v ljubljanskem gledališču šele po pesnikovi smrti. Kaj je odvrnilo Kosovela od tega dela, bo težko ugotoviti. Morda kaže iskati razlog tudi v izjavi, ki jo je napisal v pismu Francetu Pacheinerju nekaj prej (leta 1924), kjer pravi:

»... berem Maeterlincka. Dolgočasi me.«

Naslednja osebnost francoske književnosti, ki je zbudila zanimanje pri Kosovelu, je bil Aloysius Bertrand. V zapuščini so ohranjeni prevodi treh njegovih pesmi v prozi: *Vila*, *Vešala* in *Scarbo*. Sodeč po pripisu, jih je prevedel svoji sestri Karmeli. Potrebovala jih je pri študiju skladbe francoskega komponista Maurica Ravela, ki je prav ta besedila uglasbil pod skupnim naslovom »*Gaspard de la nuit*«.

Bolj zanimivo je bilo srečanje s še enim francoskim pesnikom. Bil je to Jean Richepin. Nekje je našel njegovo pesem »*La chanson de Marie-des-Anges*« in ga je zamikalo, da bi jo prevedel. Vendar kaže, da je bil oreh pretrd. Zelo mogoče, da je to bila ena tistih pesmi, o katerih poroča Fanica Obidovi 1922., ko piše:

»Sedaj prevajam neke francoske pesmi, pa mi ne gre bogvekej od rok, in me jezi.«

V zapuščini je ohranjenih več poskusov, da bi pesem poslovenil. V prvi verziji je pesem celo označena kot »prevod«. Vendar je kasneje ugotovil, da je pesem s tem, da je opustil značilen refren, toliko spremenil, da je končno sklenil in namesto »prevod« napisal le »*Richepinov motiv*«. Pod tem naslovom lahko beremo pesem v vseh zbirkah, in sicer kot Kosovelovo lastno delo. Morda bi kazalo na podoben način razmišljati tudi o neki drugi njegovi pesmi, o pesmi »*O ta gospa*«, ki ima v podnaslovu oznako »*francoski narodni motiv*«.

Še eno pesem je Kosovel izrecno označil kot prevod. To je *Balada o Francetu Kotlarju*. Izšla je v Grudi 1925. in je menda edini prevod, ki ga je pesnik objavil. V ohranjenem rokopisu ima besedilo oznako: »*Prevod Rohr Thanzband*«. Izvirnega besedila še niso našli in obstaja možnost, da sploh ne gre za prevod. Toda Kosovel ni prevajal le poezije. Podatki govorijo, da se je loteval tudi proznih besedil. Znano je, kako se je navduševal za francoskega orientalista, zgodovinarja in filozofa Ernesta Renana. Zato ni čudno, da je o njem ne le pisal, ampak da ga je skušal tudi prevajati. Tako leta 1923. piše Obidovi:

»Renanovo »*Kristovo življenje*« pa bom skušal prevesti iz francoščine v slovenščino.«

Da je nekaj tega res storil, priča pismo bratu Stanu, v katerem pravi:

»Renana dobiš v kratkem... Dobiš dva članka in prevod dveh odlomkov.«

Da je imel pri tem resne namene, priča naslednji stavek v istem pismu, ki ga je pesnik celo podčrtal:

»To je *sigurno*.«

Eden od omenjenih člankov je verjetno »*Temeljni principi Kristovega nauka*«, ki je bil objavljen v Jutru 27. februarja 1923. O drugem članku in o prevodih ni več sledu.

Tudi sicer se je Kosovel loteval prevajanja proze predvsem pri svojem publicističnem delu. Tako je ob šestdesetletnici Romaina Rollanda v Mladini objavil njegov »Manifest svobodnim duhovom« v, kot pravi, »prostem prevodu«. Tudi sicer je v Kosovelovi zapuščini še nekaj publicističnih besedil, ki jih je pesnik prevedel. Med njimi je zanimivo besedilo J. Roma *Visoka šola Valerija Brjusova za literarno delo*. Prevedel ga je, kot sam piše, iz nemščine. Članek je med drugim zanimiv tudi zato, ker v njem avtor govori o posebnem oddelku za »umetnostno prevajanje«, ki ga je imela ta šola v Moskvi 1921. Žal je ostal prevod skupaj z uvodnim besedilom, ki ima naslov »Čital sem«, le v rokopisu. Prav tako ni objavil prevoda kratkega besedila ruskega filozofa Vladimira Solovjova *Žensko vprašanje*.

Kot vidimo, prevajalska dejavnost Srečka Kosovela ni bila kdo ve kako obširna. Saj tudi ni mogla biti. Kosovel je živel vse preveč intenzivno, vse preveč je ustvarjal lastna dela, da bi mu ostalo kaj časa za tako počasno in zahtevno delo, kot je prevajanje.

In kakšni so bili njegovi teoretični pogledi na prevajanje? Kaj si je mislil o prevajanju? V odgovor naj citiram en sam odlomek iz njegovega neobjavljenega zapisa z naslovom *O kriteriju in kritiki*, kjer med drugim pravi:

»... čisto drugače je treba kritizirati prevode kakor originalne stvari... Pri prevodih ni treba prav nič omenjati vsebine in se dotikati problemov tistega dela, ker je tu kritika uprta vse drugam, v kvaliteto prevoda. Duhovna enotnost jezika, barva in slog, ki morajo tvoriti pri prevodu isto harmonijo, kakor te posameznosti pri originalu, morajo biti takemu kritiku v prvi vrsti v mislih, končno še to, ali je bilo nujno, da se je ta stvar prevedla ali ne, in kaj naj se prevaja. To bi bila zaenkrat kritika prevoda«.

Že bežen pogled na to izjavo priča, da je Kosovel štel prevajanje za posebno obliko ustvarjanja, ki jo je treba ocenjevati po lastnih merilih, ki se razlikujejo od tistih, s katerimi ocenjujemo izvirna dela. To je vsekakor nazor, do katerega se kritika prevajanja kljub velikanskemu razvoju, ki ga doživlja skupaj s prevajalsko vedo, še vedno ni v celoti dokopala.

Da je prevajanje kot ustvarjalnost cenil, spoznamo lahko tudi sicer. Tako v svojem stavku o Branku Jegliču ni pozabil povedati, da je tudi »veliko prevajal«. Prav tako je v svoji zamišljeni študiji o Gradniku posvetil poseben razdelek njegovemu prevajanju. Nedvomno se mu je zdelo to delo pomembno.

Če sklenemo, lahko ugotovimo, da se je Kosovel poleg mnogih drugih vprašanj resno ukvarjal tudi s problemi prevajanja. Pri tem je, kot že tolikokrat, pokazal svojo veliko pronicljivost. Spoznal je, da je umetniško prevajanje posebna kategorija, ki jo je treba obravnavati ločeno od preostalih oblik besedne umetnosti. To pa je spoznanje, do katerega je prevajalska veda prišla šele v zadnjem času, natančno šestdeset let pozneje.